

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ МОВНИХ ВНЗ (НА МАТЕРІАЛІ АЙДЗУЧІ)

Стаття присвячена питанню формування лінгвосоціокультурної компетенції студентів мовних спеціальностей у процесі оволодіння японською мовою на початковому ступені навчання. На матеріалі айдзучі розкриваються особливості навчання сучасному японському розмовному мовленню.

Ключові слова: сучасне японське розмовне мовлення, айдзучі, лінгвосоціокультурний компонент.

Статья исследует вопрос формирования лингвосоциокультурной компетенции студентов языковых специальностей в процессе овладения японским языком на начальной ступени обучения. На материале междометий (айдзучи) раскрываются особенности обучения современной японской разговорной речи.

Ключевые слова: современный японский разговорный язык, междометия, лингвосоциокультурный компонент.

The article is devoted to the forming of linguistic cultural and social competence in process of Japanese language studying on a basic level in a high school. On the aizuchi material it shows the peculiarities of modern Japanese conversation teaching and studying.

Key words: modern Japanese conversation language, aizuchi, linguistic cultural and social competence.

Попри бурхливий розвиток сучасної методики викладання японської мови в Україні як науки, велика кількість питань (як теоретичного, так і практичного характеру) залишаються поза увагою дослідників. Одним з таких «відкритих» питань залишається формулювання основних положень щодо поняття «лінгвосоціокультурна компетенція», що, власне, і обумовило актуальність даної роботи. Метою нашого дослідження є спроба окреслити основні теоретичні положення стосовно змістового наповнення лінгвосоціокультурної компетенції (далі ЛСКК), ілюструючи текст прикладами на матеріалі айдзучі. Для досягнення зазначеної мети в рамках даної роботи необхідно вирішити такі завдання:

- визначити зміст ЛСКК, проаналізувавши та описавши її компоненти;
- сформулювати рекомендації щодо застосування теоретичного матеріалу на практичних заняттях з японської мови у мовних ВНЗ України.

Формування лінгвосоціокультурної компетенції як складової міжкультурної комунікації є одним з основних завдань сучасного процесу навчання іноземної мови, спрямованого на виховання особистості, відкритої та готової вести діалог культур. Під лінгвосоціокультурною компетенцією ми розуміємо здатність студентів здій-

снювати міжкультурну комунікацію, “яка базується на його вторинній акультурації, тобто на вміннях користуватися країнознавчими та фоновими знаннями про країну, мову якої вони вивчають; лінгвокраїнознавчим мінімумом словникового запасу мови; фактами, нормами та цінностями національної культури; специфікою мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, прийнятої в даній етнокulturі” [Ишханян 1995, 69]. Якщо така компетенція відсутня (або існує лише володіння мовою) люди, як правило, спілкуються з носіями іншої культури або оцінюють їх на основі власних національних норм, а це певним чином може ускладнити комунікацію між представниками різних культурних сфер, в тому числі між японцями та українцями, які суттєво відрізняються характером, поведінкою, способом мислення тощо.

Отже, процес міжкультурної комунікації передбачає, що його учасники – це люди, які не просто володіють іншомовною технікою спілкування, але й легко орієнтуються у національній специфіці, історії, звичаях, власне – цивілізації тієї країни, мовою якої відбувається діалог. На нашу думку, для студентів мовних ВНЗ важливим є не стільки високий рівень читання, письма, перекладу тощо (хоча на початковому етапі це є пріоритетним), скільки здатність розуміти і проникатися елементами іншої культури. Таким чином, можна стверджувати, що міжкультурна комунікація передбачає наявність лінгвістичного, соціального та культурного компонентів, які є складовими ЛСКК. Зупинимося на кожному з них детальніше.

До лінгвістичного компоненту ЛСКК ми відносимо спеціально відібраний лексичний та граматичний матеріал, необхідний для засвоєння, який розділяємо на дві складові: вербальну та невербальну. Перша передбачає «певні мовленнєві формули, кліше, вибір лексики та граматичних структур, інтонаційні характеристики тощо», тоді як друга – «міміку, жести, пози, зону комфорту між комунікантами та ін.» [Писанко 2009, 4].

Соціальний компонент ЛСКК передбачає «здатність людини спілкуватися з іншими; бажання вступати в контакт, яке зумовлюється наявністю потреб, мотивів, певного ставлення до майбутніх партнерів зі спілкування, а також власною самооцінкою; вміння вступати у комунікативні відносини, що вимагає від неї здатності орієнтуватися у соціальній ситуації та керуватися нею» [Писанко 2009, 3].

Культурний, або культурно-країнознавчий компонент за Л.П.Голованчук «передбачає не лише специфічні культурно-країнознавчі знання, а й навички та уміння, що допомагають у забезпеченні здатності й готовності особистості до іншомовного культурного спілкування і досягнення взаєморозуміння» [Голованчук 2003, 32]. Розглядаючи його як складне й багатокомпонентне утворення, Л.П.Голованчук виділяє такі складові:

культурно-країнознавчі знання історико-культурного, соціокультурного і семіотичного фонів, знання зі сфери літератури, мистецтва, географії, а також знання про видатних особистостей країни тощо;

навички вживання і розуміння лексичних одиниць культурно-країнознавчого характеру в усіх видах мовленнєвої діяльності;

уміння використовувати культурно-країнознавчу інформацію в усіх видах мовленнєвої діяльності [Голованчук 2003, 32]

Таким чином, лінгвосоціокультурна компетенція як невід’ємна складова між-культурної комунікації складається з трьох основних компонентів: лінгвістичного, соціального та культурного, кожному з яких притаманні певні навички та уміння, які, на жаль, через обмеженість даної роботи, ми опускаємо.

Щодо айдзучі як ілюстративного матеріалу даної роботи, вважаємо, що це явище в японській мові є досить цікавим з точки зору методики її викладання, а оскільки йдеться про лінгвосоціокультурну компетенцію та її складові, то за своїми характеристиками саме айдзучі можуть виступати яскравими прикладами тих особливостей, про які йшлося вище.

Айдзучі (англ. backchannels) – це термін для позначення вигуків, що супроводжують діалог і вважаються невід’ємними складовими японської комунікації. На нашу думку, це навіть не стільки вигуки, скільки певні слова-сигнали сприйняття, без яких важко собі уявити сучасний японський діалог.

Розглядаючи айдзучі з точки зору вербальної складової лінгвістичного та культурно-країнознавчого компонентів ЛСКК, умовно розділимо їх на а) короткі слова типу はい、ええ、うん(так)、なるほど(а й справді!), ほんとう、本当に(дійсно, правда, насправді); б) словосполучення типу そうですね(same так, я такої ж думки), そうですか(та Ви що?! Дійсно так?); в) інтонацію, яка в даному випадку відіграє суттєву роль, оскільки один і той же вираз з висхідною або спадною інтонацією може мати різне тлумачення.

До невербальних форм айдзучі ми віднесли кивання головою та поклони, коли спина співрозмовника згинається у поклони під різним кутом (від легкого до глибокого) в залежності від його реакції на почуте від партнера. Таким чином, формування навичок уживання та розуміння айдзучі як культурологічно маркованих лексичних одиниць насамперед у діалогічному мовленні є одним із завдань при формуванні ЛСКК на практичних заняттях з японської мови.

Виходячи з нашого визначення соціального компоненту ЛСКК як уміння людини вступати у комунікативні відносини і її здатності орієнтуватися у соціальній ситуації, вживання іноземцем айдзучі можна розглядати як певний сигнал для японців його загального рівня володіння мовою. Багато дослідників (Алпатов, Горохова, Маруяма, Міядзакі) зазначають, що іноземці, які не знайомі з манерою японців будувати діалог, помилково можуть сприймати айдзучі як сигнали, що символізують згоду з озвученими пропозиціями або твердженнями, тоді як насправді японці лише проявляють зацікавленість та розуміння до партнера. Існує також думка, що часті підтакування айдзучі з точки зору європейців, можуть сприйматися як набридливі та дратівливі перешкоди, оскільки слова, що не несуть інформацію, але виражають зацікавленість, не є обов’язковими у європейських мовах, тому їхня відсутність у діалозі не сприймається як щось неввічливе. Крім того, уважне слухання виражається через зберігання тиші, тому європейцю, який говорить, інколи здається, що японці постійно перебивають його підтакуваннями. З іншого ж боку, японці, яких «по-європейськи» уважно слухають мовчки, можуть розгубитися і засумніватися, чи чують (розуміють) їх співрозмовники.

Підводячи підсумок, зазначимо, що, звичайно, міжкультурне спілкування не є «прерогативою викладання лише іноземних мов і японської зокрема. Але, очевидним є те, що засвоєння іноземної мови сприяє проникненню у менталітет, життя та дух іншого народу і передбачає ознайомлення з поглядами, оцінками, досвідом іншої культурної спільноти, оскільки за кожною національною мовою стоїть національно-культурна специфіка картини світу, яка у свою чергу складається з елементів та явищ, суттєвих та невід’ємних для кожного народу [Ишханян 1996, 3].

Тому навчальний процес на початковому етапі вивчення японської мови має бути організований таким чином, щоб а) забезпечити студентів можливістю для розширення власної картини світу, яка носить відбиток рідної культури до більш широкої, гнучкої мультикартини світу; б) сприяти усвідомленню, що власне сприйняття світу є обмеженим, оскільки обумовлене соціокультурними факторами та колективним менталітетом своєї країни, і що досить часто міжкультурне взаєморозуміння пов’язане з проблемами, які навіть можуть призвести до культурного шоку; в) готувати особистість студента до толерантного сприйняття чужої культури, емпатії, «розмивання» національних стереотипів, забобонів і, зрештою, до визнання рівноправ’я та рівноцінності культур та існування загальнолюдських цінностей» [Ишханян 1996, 5].

Досягнути окреслені вище цілі можливо, лише сформувавши у студентів стійку лінгвосоціокультурну компетенцію (у нашому випадку японської мови), а у поєднанні з практичною метою оволодіння студентами мовою як засобом спілкування, тобто формування у них стійких лексичної та граматичної компетенції ми зможемо виховати принципово нового випускника-фахівця, здатного виконувати всі ті завдання щодо спілкування між українцями та японцями, які ставить перед нашими суспільствами новий час та нові перспективи співпраці у майбутньому.

1. Алпатов В. М. Этикет в диалоге / В. М. Алпатов // Япония: язык и культура / В. М. Алпатов. – М.: Языки славянских культур, 2008. – С.138-142; 2. Голованчук Л. П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови: дис. ...канд.пед.наук: 13.00.02 / Голованчук Людмила Павлівна. – К., 2003. – 340 с.; 3. Горохова Т. Н. Японские «аидзути» и аналогичные категории в русском языке / Т. Н. Горохова // Вестник Московского университета. Серия 13: Востоковедение. – 2011. – Т.13. – №1. – С.98-103; 4. Ишханян Н. Б. Лингвистические основы формирования в языковом педагогическом вузе лингвосоциокультурной компетенции / Н. Б. Ишханян // Иноземні мови. – 1995. – №3-4. – С.69-73; 5. Ишханян Н. Б. Пути формирования лингвосоциокультурной компетенции в интенсивном курсе обучения иностранному языку: (Англ.яз.в неяз.пед.вузе): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія та методика навчання іноземних мов” / Наталья Борисовна Ишханян. – М., 1996. – 24 с.; 6. Писанко М. Л. Зміст і структура іншомовної соціокультурної компетенції [Електронний ресурс] / М. Л. Писанко – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VknlU/Ptp/2009_16/3.pdf; 7. 丸山明香日本語・韓国語のあいづちについての一考察 [Електронний ресурс] / 丸山明香日本語・韓国語のあいづちについての一考察—あいづちの種類・機能の比較—2005. – 46 с. – Режим доступу до праці: [162](http://www2.</p></div><div data-bbox=)

aasa.ac.jp/people/smiyata/025182maruyamaSotsuron .pdf ; 8. 宮崎幸江 日本語の電話と対面会話におけるあいづち [Електронний ресурс] / 宮崎幸江 // 小出記念日本語教育研究會論文集アーカイブ. – 2002. – №3. – Режим доступу до журн.: http://www.koidekinen.com/2002_10/miyazaki.pdf

О. Горновська,

Київський національний
лінгвістичний університет

НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ З УРАХУВАННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЯПОНСЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті відображені особливості слов'янської та японської мовної поведінки, які впливають на загальний процес навчання діалогічного мовлення у вищих навчальних закладах. Розглянуто професійні особливості діалогічного мовлення вчителів та відповідно до них подано вимоги до навчального матеріалу для їх навчання. Запропоновані основні положення щодо розробки методики навчання діалогічного мовлення майбутніх учителів японської мови.

Ключові слова: комунікативна компетенція, діалогічне мовлення, мовна поведінка, мовні засоби, комунікація

В статье отображаются особенности славянского и украинского языкового поведения, которые влияют на общий процесс обучения диалогической речи в высших учебных заведениях. Рассматриваются профессиональные особенности диалогической речи учителей и соответственно к ним подаются требования к учебному материалу для их обучения. Предлагаются основные положения по разработке методики обучения японской диалогической речи будущих учителей.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, диалогическая речь, языковое поведение, языковые средства, коммуникация

An overview is given to the features of Slavic and Japanese language behavior which affect the overall process of teaching dialogue in higher education institutions. Requirements for the educational materials are given, based on specific features of language teacher's dialogue speech. There are also given some basic ideas on methods of teaching dialogue to the future teachers of Japanese language.

Key words: communicative competence, dialogue, verbal behavior; means of language, communication

Японська мова (ЯМ) викладається в Україні в багатьох вищих навчальних закладах як перша та друга іноземна мова. Підготовка висококваліфікованих фахівців з